

Forskningsanvändning bland ”symbolproducenter” – Om villkoren för kommunala ledares användning av forskning

av CHRISTIAN JENSEN OCH STAFFAN JOHANSSON

Inledning och problem

Samspelet mellan de tre maktsfärerna politik, förvaltning och akademi har stor betydelse för hela samhället och dess utveckling. Samspelet tycks emellertid inte fungera problemfritt, samtliga parter framför klagomål om att forskning underutnyttjas. Statsmakterna är missnöjda med hur universitet och andra forskningsinstitutioner sköter sin informationsuppgift (se RRV 1996:53), och forskare hörs ofta klaga på svårigheter att nå ut med sina resultat till praktiken. En utökad informationsförmedling mellan forskarvärlden och samhället har föreslagits av statsmakterna (ibid) vilket verkar vara en logisk lösning för att få till stånd en ökad användning. Forskare

som studerat forskningsanvändning ser dock i regel inte underutnyttjandet som ett informationsöverföringsproblem. Beyer och Trice skriver:

“The most persistent observation in the literature on utilization is that research and users belong to separate communities with very different values and ideologies and that these differences impede utilization.”
(Beyer och Trice 1982: 608)

Det är inte svårt att instämma i påståendet att forskning och användare tillhör olika sociala sammanhang. Vi är dock inte helt övertygade om att detta förhindrar forskningsanvändning. Efter många års erfarenheter av empirisk organisationsforskning, främst från kommuner och landsting, har vi obser-

verat många exempel på hur politiker och tjänstemän i olika situationer, åtminstone i sitt argumenterande, använder forskning för allehanda syften. Visserligen har deras användning inte stora likheter med den (naturvetenskapliga) instrumentella idealbilden för forskningsanvändning, men detta hindrar inte att forskarna och deras produkter faktiskt används. Problemet kanske inte är underanvändning, utan snarare bristande kunskaper om kontexten där forskarna och deras arbeten tas i anspråk. Innan stora insatser görs för att öka utbudet av forskningsinformation, finns det alltså skäl att studera villkoren för forskningsanvändning och dess handlingsimplikationer bland olika grupper av praktiker. En viktig sådan grupp är kommunala ledare.

Kommunala ledare sysslar med "symbolproduktion"

Den aktörsgrupp vars forskningsanvändning och kunskapsbehov vi intresserar oss för här är alltså kommunala ledare, en grupp som innefattar både politiker och tjänstemän med formellt verksamhetsansvar. Ett viktigt skäl till att studera deras kunskapsituation är att de förefaller ha en sällsynt stor osäkerhet att hantera. Många kommunala ledare har ansvar för välfärdsstatens kärnverksamheter, det vill säga utbildning, vård och omsorg, vilket i sig innebär liten grad av kontroll över "arbetsmaterialet". Vidare saknas i regel tydliga och allmänt accepterade kriterier på

framgång, vilket innebär att möjligheterna till framgångsrikt lärande är ovanligt svåra. För den operativa personalens del har detta osäkerhetsproblem hantearats med hjälp av ökad professionalisering, men till priset av minskad styrbarhet för ledningen (se till exempel Hasenfeld 1983, 1992).

Forskare som har studerat politikerns och andra ledares praktik, det vill säga vad de faktiskt gör, har föga förvånande funnit att den viktigaste och mest tidskrävande delen i deras arbete är informationsförmedling, där särskilt förmedling av verbal information (prat) spelar en avgörande roll (för ledare i allmänhet, se till exempel Mintzberg, 1975; Earl och Hopwood 1980; Hales 1986; för ledare för välfärdsproducerande organisationer, se till exempel Schmid 1992; Johansson 1995; för kommunala ledare se till exempel Källström och Solli 1996). Ledare kan alltså sägas vara *symbolproducenter* eftersom deras arbete går ut på att producera och hantera diskurs i olika former. Frågan man ställer sig blir följaktligen: Vilken slags kunskap behöver dessa personer för att hantera sin till synes osäkra och problematiska situation, och i vilken mån uppfattas forskning som användbar för det egna kunskapsbehovet?

Problemställning och syfte

Vi står inför ett empiriskt och ett teoretiskt problem. Den empiriska frågan är: Hur och varför används forskning av kommunala ledare? Den frågan är av

allmänt intresse i samhället och av särskilt intresse för samhällsvetenskapliga forskare, eftersom de bör vara medvetna om hur de och deras produkter används i praktiken. Frågan har också betydelse för att generera ny kunskap om hur man kan organisera kunskapsutveckling och förmedla forskningsinformation. Den teoretiska frågan kan formuleras enligt följande: Vad kännetecknar kunskaps-situationen hos kommunala ledare? Den frågan vill vi studera genom att betrakta kunskap utifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv som i korthet innebär att aktörens kunskapsökande styrs av tidigare praktiska erfarenheter. Syftet med studien är därmed att utifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv beskriva och förstå villkoren för forskningsanvändningen bland kommunala ledare.

Fortsättningen av uppsatsen är disponerad enligt följande. I nästa avsnitt presenteras forskning om forskningsanvändning, i avsnittet därefter presenteras teoribildning kring kunskap i handling och vi diskuterar möjligheterna att studera forskningsanvändning utifrån ett handlingsperspektiv. I de följande två avsnitten presenteras två fallstudier om forskningsanvändning bland kommunala ledare. Uppsatsen avslutas med en diskussion om våra forskningsresultat och vi drar slutsatser om resultatens implikationer.

Forskning om forskningsanvändning

Samhällsforskarnas intresse för forskningsanvändning kom på allvar igång i USA på mitten av 1960-talet, och har därefter ökat i omfattning (Albaek 1988). Den troligtvis mest refererade forskaren som studerat forskningsanvändning inom politik och förvaltning är Carol Weiss (1979) vars kategorier vid analys av praktikers användning av samhällsvetenskaplig forskning blivit klassiska. Enligt Weiss har forskningen följande fem funktioner för användaren (1) En instrumentell funktion, där aktören använder forskningen som "manual", för att finna lösningar på uppkomna problem. (2) En politisk funktion, där aktören använder forskning och forskare selektivt för att understödja egna tidigare uppfattningar. (3) En interaktiv funktion där aktören använder forskningen pragmatiskt, det vill säga där forskningen tillsammans med andra typer av inflytanden blandas samman för att ge en kunskapsbakgrund. (4) En taktisk funktion där forskningen kan användas för att rikta uppmärksamheten bort från andra problem, till exempel att tillsätta en utredning för att vinna tid i en känslig fråga. (5) En upplysningsfunktion, där forskningen används indirekt genom att den ger nya perspektiv som får människor att tänka om, att få nya idéer et cetera när de konfronteras med forskningen. Weiss kategorier har likheter med andra användningsforskare, till exempel Pelz (1978) som har identifierat instrumentell, koncep-

tuell och symbolisk forskningsanvändning.

Weiss menar att det är svårt att definiera användning på ett tydligt sätt; det är skillnad mellan å ena sidan att följa rekommendationer till punkt och pricka, och å andra sidan att komma till insikt att man behöver mer information (Weiss 1980:213). Vedung (1994) problematiserar också användningsbegreppet och anser att det är rimligare att betrakta förhållandet mellan forskning och politik som en kommunikationsprocess. Enligt Weiss empiriska studier av högre tjänstemäns (inom mentalvården) forskningsanvändning använde en stor majoritet av de intervjuade forskning medvetet, men mycket få kunde peka på instrumentell användning. Det dominerande användningssättet var i stället upplysningsfunktionen (Weiss 1977). Skälet till att den instrumentella användningen är ovanlig är att sådana beslutsituationer knappast förekommer i praktiken. Patton med flera (1977) har kommit till liknande resultat i sina studier av utvärderingsforskning. En stor majoritet av användarna ansåg att utvärderingarna minskade deras osäkerhet, men få kunde peka på konkreta effekter.

Nilsson och Sunesson (1988) har använt Weiss kategorier vid en studie av användning av forskning om socialt arbete bland svenska politiker och tjänstemän. De fann att cirka 90 % använt forskning. Den vanligaste funktionen i deras studie var den konceptuella som stod för 40 % av exemplen. Därefter följde den politiska funktionen (25 %), den

instrumentella funktionen (20 %), och sist den interaktiva funktionen och den taktiska funktionerna med cirka 10 % vardera. Även de fann att forskningsanvändningen ofta var diffus, subtil och indirekt. Förekomsten av forskningsanvändning beror alltså på om begreppet definieras brett eller snävt. Nilsson och Sunesson fann också några användningssätt som inte passade in i Weiss kategorier, till exempel för att skapa motbilder mot de befintliga rutinerna i verksamheten.

Trots svårigheter att definiera forskningsanvändning är forskningen ganska enig om hur praktiker använder forskning. Om man använder Weiss kategorier kan man dra slutsatsen att samhällsvetenskaplig forskning sällan används instrumentellt, men att den ofta har en upplysande, politisk eller interaktiv funktion för användaren. En slutsats är vidare att även om forskningen har en diffus roll för användaren, har den ändå en viktig roll eftersom den bidrar till att reducera osäkerhet. En annan slutsats är att kontexten har stor betydelse för aktörernas faktiska användning; det är alltså inte enbart förekomsten av svårlösliga problem i verksamheten som får aktörerna att vända sig till forskningsvärlden, utan snarare sociala och politiska förhållanden i användningsmiljön. Elzinga (1993:61) hävdar att människors intresse för vetenskapliga frågor är förknippad med deras möjligheter att agera i den egna sociala miljön. Frågan man ställer sig blir då vad det är för slags situationer med krav på handlande som kommunala le-

dare står inför som får dem att använda sig av forskning.

Kunskap i handling

Att klargöra vad som menas med kunskap är och har varit en av de centrala frågorna inom filosofin. Vi tar vårt avstamp i den praktiska kunskapstraditionen, pragmatismen, som egentligen har gamla rötter inom filosofin (Aristoteles), men som fick ett uppsving vid sekelskiftet i USA med kända företrädare såsom Charles Peirce, William James och John Dewey. En grundtanke i pragmatismen är att kriterier eller kännetecken på mening och sanning finns i praktiska konsekvenser. Det kan inte *vara* någon skillnad om det inte också *gör* skillnad, menar pragmatisterna. Språket är centralt inom pragmatismen och man riktade sin kritik både mot rationalismen och empirismen i deras försök att bryta sig ur språket och begripa verkligheten direkt, antingen via det rena förnuftet eller via sinneserfarenheter.

En tongivande sentida företrädare för den pragmatiska synen på kunskap är amerikanen Donald Schön som presenterat sina tankar och studier i klassikern "The Reflective Practitioner" (Schön 1983). Boken beskriver kunskapens handlingsdimension hos ett antal yrkesutövare (arkitekter, psykoterapeuter, stadsplanerare och företagsledare) och utifrån dessa fall teoretiseras yrkeskunnighet. Schön riktar i boken stark kritik mot den tekniska rationaliteten som grundas på det positivistiska kun-

skapsidealet. Enligt detta ser man praktiken som underordnad teorin, där man ser praktiken som underordnad forskningen och slutligen tror sig kunna separera kunskap och handling. Handlande betraktas i den tekniska rationaliteten som att tillämpa faktabaserade sanningar.

Schön och pragmatisterna har en helt annan syn på kunskap och problemlösning. Praktikerns problem är sällan entydiga, objektiva och givna utan måste konstrueras med utgångspunkt från olika slags problematiska situationer. Den kunnige praktikern tillämpar inte generell teori och generella regler i enlighet med den tekniska rationalitetsprincipen. Denne har i stället tillgång till en repertoar av exempel, bilder, tolkningar och handlingar, med vilken problematiska situationer kan gestaltas och hanteras. Praktikern har ofta tillgång till formulerade teorier, men de är sekundära i den meningen att de kommer in först efter problemgrundningsmomentet. Den kunnige praktikern ser varje situation som unik, men inte så unik att hon inte kan använda "material" från sin teori-, bild- och exempelrepertoar. Tidigare erfarenheter bildar mönster eller förebilder för tolkningen av den nya situationen, det tränade ögat ser både likheter och olikheter.

Begreppen "knowing-in-action" och "reflection-in-action" är centrala för Schön. Knowing-in-action kan översättas med handlingskunskap, där Schön främst syftar på det intränande handlande som professionella yrkesutövare utför där de vet hur de skall bedöma och

handla i en situation, utan att de alltid behöver tänka på det före eller under själva arbetet. Med reflection-in-action, handlingsreflektion, syftar Schön på situationer, till exempel värdekonflikter, då inte handlingskunskapen räcker till, utan utövaren måste konstruera situationen genom att bestämma sig för en tolkning av situationen som gör att den kan hanteras. Reflektionen sker när handlingen äger rum. Då den kunnige praktikern ser varje fall som unikt, är han ständigt uppmärksam, och därmed beredd på att överraskande saker händer. I slutet av boken diskuterar Schön också behovet av "reflection-on-action", en mer distanserad reflektion som görs efter det att handlingen genomförts.

Schön övertygar genom sina konkreta exempel och sin välgrundade kritik mot universiteten som utbildningsinstitutioner. Om vi knyter an till forskningen om forskningsanvändning finns det många som förklarar bristande användning på liknande sätt som Schön (se till exempel Beyer 1997). Forskarens texter och argument måste kunna stå på egna ben och fungera kontextoberoende, men detta har inget egenvärde för praktikern. Hans/hennes argument måste, för att vara användbart, fungera helt och fullt i de sammanhang han/hon verkar (se vidare Cohen och Lindblom (1979) och deras begrepp "ordinary knowledge").

Vissa forskare är dock mer kritiska, till exempel Lazarfeld (1967) som hävdar att politiker och ämbetsmän inte eftersträvar någon absolut kunskap, utan ett slags "halv-vetande" som har den

fördelen att man kan dela ansvar med andra om problem visar sig. Nilsson och Sunesson (1988) menar dock att man lika gärna kan vända på frågan och hävda att ju mer kunskap och vetenskapligt förnuft, desto mindre socialt användbart förnuft. De fann i sin studie en medveten icke-användning av forskning bland vissa tjänstemän som inte sågs som en brist utan som en medveten strategi att nå användbar verksamhetskunskap. Praktikerns verksamhetskunskap är alltså inte en lägre stående kunskapsform utan en annan och väsensskild kunskapsform än den teoretiska kunskapsformen.

Schöns resonemang är dock inte användningsfria. Ett problem med Schöns synsätt är hans tilltro till de professionella gruppernas inneboende mekanismer att nå bättre och bättre kunskap, att det finns "ett bästa sätt" som är alla hedervärda yrkesutövares ledstjärna. Man får uppfattningen att det inom professioner finns självreglerande mekanismer som, om de lämnas i fred, automatiskt leder till säker kunskap. Särskilt problematisk blir denna syn på kunskap inom de institutionaliserade kunskapsområden som denna studie intresserar sig för, det vill säga politik och förvaltning. Kritisk forskning om professioner (se till exempel Parki, 1979) visar tvärtom att dessa inte alltid är funktionella element i samhällskroppen utan minst lika mycket är maktinstrument i syfte att nå dominans, status och personliga privilegier. Också Molander (1993) riktar kritik mot Schön för att inte skilja mellan kunskap i hand-

ling och övertygelse i handling, och för att inte tala om fördomar, förlegade idéer, ohållbara uppfattningar och rena dumheter som också lärs ut av så kallade mästare. Trots denna kritik övertygar Schön i sina resonemang om kunskapens sociala villkor och om behovet av att förstå användningssammanhang, vilket är ett centralt tema i denna studie. Vi vill se om man kan tillämpa detta handlingsorienterade synsätt på politik och förvaltning, som i många avseenden skiljer sig från traditionellt hantverkskunnande.

Forskningsanvändning från ett aktörs-perspektiv

I framställningen hittills har vi med stöd från tidigare forskning argumenterat för att aktörernas forskningsanvändning bäst kan förstås i sitt sociala sammanhang. Tidigare forskning har visat att användningen är subtil och diffus, vilket ställer krav på ändamålsenliga forskningsmetoder som är känsliga nog att fånga upp sådana fenomen. Vidare finns det skäl att studera forskningsanvändningen i ett handlingsperspektiv, snarare än i ett beslutsperspektiv, för att fånga situationer där forskning behövs som komplement till aktörernas vardagskunskap. Organisationsteoretiskt innebär detta ett synsätt som liknar Silvermans (1970), som betraktar organisationer fenomenologiskt, utifrån "the

actor's point of view". Detta innebär till exempel att vi låter aktörerna definiera vad som är forskning. Fallstudien är den naturliga forskningsstrategin att erhålla access till sådana situationer (se till exempel Flyvbjerg 1991, Molander 1993, Beyer 1997)

Vi redovisar i det följande två fallstudier. Det första fallet avser ledande politiker och tjänstemän i en medelstor svensk kommun. Där har vi försökt finna konkreta spår av forskningsanvändning eftersom vi vill illustrera forskningens roll i förhållande till annan slags kunskap. Det andra fallet har valts utifrån den relativt stora uppmärksamhet som en viss utvärdering utförd av forskare har fått i den kommunala debatten. I det fallet har vi undersökt hur ett avgränsat forskningsprojekt på olika sätt har använts och satt spår i en grupp politikere och tjänstemäns göranden och låtanden. En mer utförlig beskrivning av det empiriska materialet finns i Jensen och Johansson (1997).

Forskningsanvändning bland ledare i en svensk kommun

Inledning och undersökningsmetod

Fallbeskrivningen avser en kommun med 35 000 invånare, vilken kan betraktas som en ganska typisk svensk kommun. Fokus riktades mot ledande poli-

tiker och tjänstemän i de tre "mjuka" välfärdsproducerande nämnderna, det vill säga socialnämnden, barn- och ungdomsnämnden och utbildningsnämnden. Fallstudien vägledades av följande två frågeställningar: (1) Hur betraktar kommunala ledare kunskapsbehovet (sitt eget och andras) inom sina organisationer? (2) Hur betraktar och använder kommunala ledare forskning?

Sammanlagt 30 personer från de tre nämnderna och förvaltningarna intervjuades med hjälp av en halvstrukturerad intervjumall där ett antal teman behandlades (kunskaps- och kompetensbehov, syn på forskning, exempel på forskningsanvändning samt egna önskemål och förslag om forskningsinformation). Sex av de intervjuade var ordförande eller vice ordförande i sina nämnder, 14 var förvaltnings- eller avdelningschefer, de övriga 10 intervjuade var handläggare eller arbetsledare på lägre nivåer. Samtliga intervjuer bandades. Vi medverkade också vid ett möte där kunskapsbehov och utvecklingsarbeten diskuterades, samt vid ett seminarium där våra observationer presenterades och diskuterades.

Intervjuerna med nyckelpersonerna föregicks av en granskning av protokoll och vissa andra utvalda handlingar (till exempel planer och policydokument). Syftet var dels att undersöka hur kunskaps- och kompetensbehovet presenterades officiellt, dels att finna konkreta spår av forskningsanvändning. Samtliga plan- och policydokument och protokoll från nämndernas sammanträden från åren 1993–1995, med undantag för sekretessbelagda ärenden, granskades.

Syn på kunskaps- och kompetensbehov

Av både dokumentgranskningen och av intervjuerna att döma är ökad omvärldskunskap det mest angelägna och prioriterade området. I samtliga tre nämnders planer och policydokument beskrevs behovet av kompetensutveckling så att man får "rätt" kompetens. I socialnämndens utvecklingsplaner sägs till exempel att "huvudinriktningen inom kompetensutvecklingen ligger på de stora förändringar som är nödvändiga", men också behovet av vardagsinläring berördes. I samtliga nämnders plan- och policydokument lyfte man också tydligt fram ett antal utvecklingsprojekt i "kvalitets- och kompetenshöjande syfte", där personer från högskolevärlden medverkade som så kallade "bollplank".

Vid intervjuerna framkom ett liknande mönster. Nästan samtliga intervjuade tog upp samhällsförändringar och dess krav på verksamheten som ett viktigt kunskapsområde. De ansåg att samhället förändras allt snabbare, i teknisk, social och kulturell mening, därför gäller det för dem som tillhör organisationen att kunna orientera sig i denna omvälvning och kunna tolka och förstå hur förändringarna påverkar den egna verksamheten. Många betonade behovet av att hålla sig á jour med de lösningar som ligger i tiden, det vill säga vilka nya arbetsmetoder och organisationsmodeller som anses vara de mest lämpliga. Många av ledarna påpekade också att behovet av ledarskapskompetens är avgörande, eftersom utma-

ningen inte enbart består i att få upplysningar om omvärldsförändringar utan också av att ha förmåga att övertyga personalen om nödvändigheten att genomföra de förändringar som omgivningen kräver. Många av de intervjuade framförde också behov av mer handfast kunskap. Inom socialtjänsten betonade flera behovet av ökade kunskaper om sociallagstiftning och korrekt lagtolkning, behovet av kompetent och korrekt biståndsbedömning och behovet av kompetent och korrekt diagnos av klienter. Inom barn- och ungdomsnämnden framförde flera behovet av nya arbetsmetoder inom skolan, och inom utbildningsnämnden ansåg flera att problemet med förhållandevis svaga kunskaper i engelska bland gymnasisterna måste åtgärdas.

De intervjuade ledarna tillfrågades också om hur de bedömer kompetensen hos ledare, kollegor och underlydande personal. De flesta hade svårt att beskriva hur bedömningen går till, men detta innebar inte att de ansåg det svårt att bedöma kompetens. Faktorer som har stor betydelse i bedömningen är uppträdande, trovärdighet, språkanvändning, personkemi, et cetera. Kompetens bedöms alltså mer utifrån hur väl personen i fråga följer skrivna och oskrivna regler och mindre utifrån vilka resultat som uppnåtts. Vid ett seminarium där iakttagelserna från projektet presenterades för samtliga skolledare var det denna observation som väckte mest debatt; problemet att tillämpa mål- och resultatstyrning blev uppenbart, ansåg många.

Forskningens roll och användning

De granskade dokumenten visade få konkreta spår av forskningsanvändning. Det fanns åtskilliga exempel på att man i planer och policydokument framhåller det eftersträfvansvärda i att samarbeta med universitet och högskolor. Det fanns också, som tidigare nämnts, flera konkreta exempel där man i samband med utvecklingsprojekt hade etablerat samarbete med personer från universitetsvärlden. Vid intervjuerna fick man en något annorlunda bild. Nästan alla ansåg sig vara ganska dåligt uppdaterade på den forskning som bedrivs inom det egna verksamhetsområdet. Forskningen och forskarna verkade allmänt betraktas med distanserad respekt: "Det är nog viktig och angelägen forskning som bedrivs även om man ser få spår av den på fältet", som någon uttryckte det. Bara en handfull av de intervjuade uppgav sig ha läst en forskningsrapport i originalform. Information om forskning fick man istället dels muntligt vid konferenser eller från kollegor, dels skriftligt genom populärfackpress, branschorgan och fackföreningspress. "Har man krokar ute, så fastnar mycket", sa en av förvaltningscheferna. En av avdelningscheferna sammanfattar väl de intervjuades syn: "Man kan säga att jag läser inte mycket forskning men mycket *om* forskning".

Nästan samtliga kunde utan problem räkna upp en handfull forskare som gjort insatser inom det egna verksamhetsområdet. En intressant observation

som tydligast framkom vid avlyssningen av banden var att flera av intervjupersonerna på ett tydligt men kanske omedvetet sätt använde sig av forskning under själva intervjuerna. Flera stödde sig på kända forskare för att få sina synpunkter och argument att väga tyngre.

De flesta kunde ge exempel på tillfällen där man inom organisationen hade engagerat någon som kan betraktas som forskare för något ändamål. Den vanligaste formen för användning var tillfällen där man bjudit in forskare vid något seminarium som kommunen arrangerat, 18 utsagor om sådana fall nämndes av intervjupersonerna. Det exempel som nämndes av flest var ett seminarium där kommunen hade inbjudit en skolforskare som anses vara en engagerande och underhållande föredragshållare. 11 exempel nämndes där man till följd av ett uppkommet problem hade bjudit in forskare som experter inom området, det fall som nämndes av flest var ett seminarium om socialbidrag där en känd socialtjänstforskare hade medverkat (beskrivs utförligare nedan). 10 fall nämndes där forskare agerat "bollplank" inom ramen för utvecklingsarbeten. Det exempel inom denna kategori som nämndes av flest personer var ett pågående utvecklingsarbete inom barn- och ungdomsnämnden där en lektor i pedagogik medverkade.

Om man sorterar utsagorna enligt Weiss (1977) kategorier finner man 17 utsagor där forskningen främst tycks ha haft en konceptuell funktion, det vill säga gett ett nytt perspektiv på verksamheten utan att ha som omedelbart syfte

att lösa ett uppkommet problem. 15 utsagor liknar den interaktiva funktionen, det vill säga tillsammans med vardagskunskap och andra kunskapsformer bidra till att lösa ett uppkommet problem. I 4 fall tycks forskningsanvändningen haft en tydlig politisk funktion i så måtto att aktörerna redan på förhand varit klara över sina uppfattningar och att forskningen främst använts för att övertyga andra. En intressant observation här är att det uppmärksammade föredraget av en skolforskare (som nämns ovan) uppenbarligen hade olika funktioner för olika aktörsgrupper. De flesta intervjuade lärare och rektorer uppfattade föredraget som en underhållande kritik mot skolpolitiken (det vill säga konceptuell funktion), medan den arrangerande förvaltningsledningen beskrev samma föredrag som ett led i ett medvetet förändringsarbete. Ledningens syfte var alltså inte enbart att få lärare och ledare att tänka nytt och fritt i största allmänhet utan också att tänka rätt. Antalet exempel på politisk användning är därför troligtvis för lågt rapporterat. Det finns inget tydligt exempel på renodlad instrumentell forskningsanvändning, dock finns det fyra fall som har likheter med sådan användning. Som exempel kan nämnas ett fall där man konsulterat en expert från universitetet i ett komplicerat individärende och sedan i stor utsträckning följt expertens råd.

Som har antytts ovan är denna slags kategorisering av aktörernas utsagor inte oproblematiserad om man vill förstå forskningsanvändning från ett aktörs-

perspektiv. Nedan följer ett utsnitt ur en intervju med socialnämndens ordförande, som berättar om ett exempel på hur forskning har använts inom organisationen:

Socialnämndens ordförande (SO): Vi har haft en konferens om individ- och familjeomsorgen där många av oss politiker deltog tillsammans med till exempel den kände socialforskaren [NN]. Först var vice ordföranden och jag på en konferens om socialbidrag och då tyckte vi att han hade så fräscha och intressanta idéer, han har ju skrivit en doktorsavhandling om socialbidrag..... Egentligen hade vi varit och hört [NN] tidigare, i anledning av den nya organisationen utan sektorsgränser i [Sundby], och vi tyckte att han var ganska intressant. Vi vet ju att våra socialbidrag ökar dramatiskt, när jag satt i kommunstyrelsen var det 6-8 miljoner, nu är vi uppe i 21 miljoner. Den frågan har hamnat i fokus i kommunen. När vi åkte på konferensen tänkte vi både att man borde ta bort sektorsgränserna och använda socialbidragspengarna på ett annat sätt. Vi tyckte som sagt att han var så intressant att vi bjöd in honom hit på en konferens där vi också bjöd in närliggande kommuner, med cirka 80 deltagare, både politiker och förvaltningspersonal.

Intervjuaren: Vad är hans poäng?

SO: Hans poäng är egentligen: Stäng socialbyrå och låt socialarbetarna arbeta ute bland problemen. Jag tror att det fungerar så att bra föredragshållare har förmågan att formulera det man tidigare har känt, man känner igen sig, det här har jag ju tyckt hela

tiden. När man får hjälp att formulera sig, avgränsar man också problemet och det är lättare att komma till skott.

Intervjuaren: Vad har hänt sedan? Socialbyrån är väl kvar?

SO: Efter att problemet med sektorsgränser blev klarare, har vi etablerat ett samarbete med arbetslivsavdelningen (hos utbildningsnämnden). Vi jobbar nu mer tillsammans och har i en första omgång gett 50 ungdomar jobb i stället för socialbidrag, och dessa jobb finansieras av socialbidragskontot hos oss. I 1997 års budget kommer vi att etablera ytterligare några anställningar för ungdomar. Detta ligger förresten också i linje med statsmakterna som vill ha arbetsförmedlingsnämnder med kommunal majoritet.

Intervjuaren: Hade detta inte hänt ändå?

SO: Jo, processen hade nog startat, men det har nog blivit lättare att få politisk enighet. Jag vet ju att vice ordföranden tyckte att [NN] var mycket bra. Forskare fungerar nog så att man får bekräftat att man är på rätt väg. Om inte forskarna säger det man förväntar sig tar man sig extra funderingar.

Intervjuaren: Finns det några exempel där man helt gör som forskarna och experterna säger?

SO: Jag tror inte att det finns några sådana exempel, det fungerar inte så. Det är hela tiden en process där man får en mängd stimulans som får en att tänka till. Man får inflöde från forskare, utvecklare, föreläsare, men naturligtvis också från människor som

jag som politiker möter i vardagen.

Socialnämndens vice ordförande (SVO) från den politiska oppositionen berättade om samma episod med ett liknande ordval, men utifrån en annan politisk utgångspunkt:

Forskaren: Vilket är [NNs] budskap?

SVO: Dels tar [NN] ju upp det här med bidragssystemet som allt fler börjar döma ut. Han beskrev pedagogiskt hur arbetsmarknaden förändrats sedan sekelskiftet med det agrara samhället och industrisamhället som nådde sitt maximum kring 60-talet för att sedan dala ned och sedan kommer det post-industriella. När jag lärde mig socialbidragen uppfattade jag att de var en temporär hjälp några veckor eller några månader. Men vi har ju folk som gått på socialbidrag i tre-fyra år. Det kan inte vara rätt. Och då är det ju inte bara att byta namn på det utan det finns dessutom anledning att låta staten ta över, tycker jag. Det var väl just det här. Även om jag sysslat med ekonomi i många år så har jag inte funderat över utvecklingen som samhället har undergått under de här hundra åren, en oerhört intressant bakgrund, han gjorde dagens problem begripliga. Det gjorde han utan någon som helst politisk värdering. Jag har en känsla av att oavsett hemvist i politiken så köper man de förklaringarna.

Intervjuren: Jag förstår att du gillar hans tankegångar, men hur kan du använda det här som politiker?

SVO: Det är svårt att beskriva hur man

använder det. För det första ökar det ju förståelsen för socialtjänsten som sådan, det vidgar vyerna. Man kan lätt bli hemmablind. Här får man höra berättas om alternativ, alternativa former. Man kan gå in i en diskussion med socialsekreterare på ett annat sätt när man hört en sådan forskare. Det behöver inte vara meningsmotsättningar, men det blir mer konstruktivt.

Exemplet visar att problem inte alltid är särskilt tydligt formulerade och förstådda innan forskning söks. Snarare är det problematiska situationer som får praktikern att söka hjälp och stöd från forskningsvärlden. Vidare tycks forskarens insats till stor del bestå i att hjälpa praktikern fokusera och formulera sitt problem snarare än att lösa det. Det är också tydligt att samma forskning kan användas på flera olika sätt, sett utifrån Weiss kategorier. I ett första skede tycks forskningen/forskaren användas konceptuellt ("nya fräscha och intressanta idéer", "formulera det man tidigare har känt", "höra berättas om alternativ" et cetera). I ett senare skede kan ordföranden använda det politiskt, det vill säga att övertyga förvaltningen och nå politisk enighet över blockgränsen. Den vice ordföranden beskriver också att han kan använda forskaren för att få tyngre argument i sina diskussioner med socialsekreterarna. Dessutom kan man se en interaktiv användning i det att denna kunskap används tillsammans med andra slags lokala erfarenheter när man konkret försöker bryta ned gränserna mellan nämndernas ansvarsområden och använda socialbidragsanslaget för

att skapa fasta anställningar för ungdomar. Citaten visar också på svårigheten för en politiker att använda forskning instrumentellt. Vi nöjer oss här med dessa kommentarer till citatet och återkommer i ett senare avsnitt med en handlingsteoretisk analys.

Forskning påverkar verksamheten även på andra sätt, enligt de intervjuade. De menade att stora centrala reformer (till exempel ny sociallagstiftning och nya läroplaner) i olika grad är influerade av rön från forskningen. När dessa införs använder man sig alltså av forskning. Vidare får man in doser av forskningen varje gång man anställer personal med högskoleutbildning och då man sänder personal på fort- och vidareutbildning till universitet och högskolor. Man bör alltså inte dra slutsatsen att antalet forskningsanvändningstillfällen blir summan av de exempel som redovisats ovan. Slutsatsen är i stället att forskningsanvändningen är subtil och att den därför är svår att precisera och kvantifiera.

Intervjuerna avslutades med att de intervjuade fick framföra egna önskemål och förslag om hur de skulle vilja få tillgång till forskning och forskare. Svaren kan sammanfattas i två ord: överblick och personkontakter. Många ansåg att det skulle vara angeläget att få en snabb och enkel överblick i sammanställd form över de forskningsprojekt som bedrivs och som avslutats vid olika institutioner, "kanske via internet" som vissa halvt skämtsamt tillade. Många betonade också vikten av att knyta hårdare band mellan kommunerna och universiteten

för att därigenom underlätta informella personliga kontakter mellan praktiker och forskare. Vissa menade också att forskarna måste bli bättre på att "sälja" sina produkter och att kommunföreträdare måste bli bättre på att efterlysa forskning inom sina problemområden.

Fallstudien har gett en inblick i kommunala ledares vardag och därmed i kontexten för forskningsanvändning. Vardagen tycks bestå i att hantera en evig ström av problematiska situationer, vilka definieras av den sociala och politiska miljön och som det inte finns några på förhand givna lösningar på. För att framgångsrikt kunna hantera dessa krävs tydligen ett speciellt slags kunnande, som består i att kunna orientera sig i tillvaron och argument för att övertyga sin omgivning om vad som bör göras. För båda dessa syften tycks forskning ha en viss användbarhet för den kommunala ledaren. Detta räcker emellertid inte, den kommunala ledaren måste dessutom ha ett gott omdöme och kunna göra kloka bedömningar och avvägningar. En av avdelningscheferna uttryckte sig på följande sätt:

"Kommunal förvaltning baseras på ett slags tjänstemannafackkunnande. En utredare måste ha en allmän kunskap om forskning och politik, men det viktigaste är nog att man kan göra bedömningar om vad som är rimligt och vad som är lämpligt att föreslå och att göra i kommunen"

Kan forskningen hjälpa den kommunala ledaren att göra bedömningar? Till den frågan ges vissa illustrationer i följande fallstudie.

Kommunala ledares användning av en uppmärksammas forskningsrapport

Inledning och undersökningsmetod

1986 uttalade sig samtliga partier i Göteborg för att införa en stadsdelsnämndsorganisation (SDN) för den kommunala verksamheten. Enigheten upphörde 1987 då moderaterna ändrade uppfattning. Trots detta beslöt kommunfullmäktige i september 1987 att inrätta 21 stadsdelsnämnder och att reformen skulle vara i full funktion från årsskiftet 1989/90. Huvudsyftet med reformen var att utveckla den kommunala demokratin och därigenom vidga medborgarnas inflytande över sin närmiljö. Ett annat syfte var att politiker och tjänstemän i stadsdelen skulle erhålla större ansvar och befogenheter, vilket förväntades leda till förbättrad effektivitet.

1988 beslöt politikerna att en oberoende utvärdering skulle göras. Uppdraget gick till en forskargrupp vid Göteborgs universitet som skrev ett principprogram (Jönsson, Rubenowitz, Westerståhl, Nilsson och Wiberg 1989), där utvärderingen motiverades med bland annat följande argument:

"Politikerna får ett bättre underlag för att bedöma reformen och dess verkningar samt att vidta de anpassningsåtgärder som under de första åren blir erforderliga. Tjänstemännen kan tillföras systematiserad kunskap om utvecklingen i stadsdelarna och

olika metoder för att hantera uppkomna problem."

Forskarna motiverade alltså sitt uppdrag främst med ett instrumentellt huvudargument. Forskarna skrev dock också att en tvärvetenskapligt utplagd utvärdering förväntades generera ökade teoretiska kunskaper om komplexa organisationsfenomen. Utvärderingen har resulterat i 18 rapporter och publicerade antologier (till exempel Jönsson, Rubenowitz och Westerståhl 1995).

I fallstudien har vi intresserat oss för hur kommunala ledare har använt denna utvärdering. Vi gjorde ett medvetet val när vi begränsade antalet intervju personer till 12 ledande politiker och tjänstemän, eftersom de var utvärderingens beställare. Vår studie bygger på dokumentanalys samt på halvstrukturerade intervjuer där respondenterna berättade om utvärderingens bakgrund och ombads ge exempel på när, hur och varför de använt utvärderingen. Innan intervjuerna genomfördes en dokumentanalys för att söka spår efter utvärderingen i kommunala handlingar. Dokumentanalysen omfattade bland annat kommunstyrelsens protokoll, policydokument och budgethandlingar avseende 1990–1996.

Dokumentanalys

I kommunens dokument finns det få hänvisningar till utvärderingen. I samband med universitetets avrapportering tog SDN-beredningen emellertid fram

en intern rapport, "Demokrati och effektivitet – från idé till verklighet", som var en sammanställning av universitetets rapporter och som var avsedd att utgöra underlag vid debatten om reformen i kommunfullmäktige. Språket i denna är rakt och enkelt. Hänvisningarna till universitetets utvärderingsresultat är många men oftast vaga, vilket i sin tur möjliggör olika tolkningar. De flesta hänvisningarna avser de enkätundersökningar som genomförts inom ramen för utvärderingen. Överlag ges där en positiv bild av reformen:

"Vår slutsats är att stadsdelsnämndsreformen med den organisationsstruktur som valdes, har varit en stor tillgång i den svåra och inte sällan smärtsamma omställningsprocess som nu pågår ... Stadsdelsnämnderna har visat sig vara effektiva och handlingskraftiga när det gäller att ställa om verksamheterna till en allt kärvare ekonomi." (sid 17–18)

Efter det att slutrapporten från SDN-beredningen med förslag om fortsatt utveckling av stadsdelsnämndsreformen hade överlämnats, följde en fullmäktigedebatt. Som nämnts rådde det delade meningar om reformens lämplighet, vilket även avspeglades i denna debatt. Det innebar att såväl förespråkare som motståndare till reformen kunde finna de argument och motiv som bekräftade deras intagna positioner. Främst användes statistiska data men även uttalanden av enskilda forskare används i argumentationen. Utvärderingen används således i detta officiella sammanhang, med Weiss kategorier, politiskt som

emblem och som ammunition. Fastän olika slutsatser från utvärderingen dras, blir ändå utvärderingen ett medel för politikerna att skaffa argumentativa fördelar.

Intervjuundersökningen

Varje intervju inleddes med att intervjuaren läste upp utvärderingens syftesformulering (se inledningen ovan), och bad respondenten om konkreta exempel på när de använt utvärderingen enligt intentionerna. Merparten av de intervjuade började intervjun med att dra sig till minnes vad som hade hänt, få kunde ge konkreta exempel på hur de använt utvärderingen som beslutsunderlag. Här följer svar från två politiker från olika läger:

"Beslut fattas inte i ett vakuum, det finns en mängd prioriteringar som ekonomin kräver att vi gör, ekonomiska intressen och andra påtryckningsgrupper, och om vi då får tillgång till obunden information underlättar det ställningstaganden. Vi hade beslutat om att en utvärdering skulle göras...utvärderingsinformationen är självklar som medel att då leda verksamheten."

"Nej det kan jag inte, men jag vet varför man beställde en utvärdering. Man ville, båda sidorna, vi och de andra ville finna de belägg som bekräftade det man var ute efter, nämligen att de hade rätt att stadsdelsnämndsorganisationen var bra och vi ville bekräfta att det var fel. Därför kostade vi på 15 "mille". Några andra avsikter hade man nog inte. Sen fick man väl ny kunskap om att organisationen hade fungerat som ett effektivt styrinstrument av ekonomin. Det gör den inte idag längre."

Förutom problemet att använda utvärderingen instrumentellt, visar citaten på att den sociala kontexten har stor betydelse för användningen. Samtliga intervjuade kunde däremot ge exempel på politisk forskningsanvändning. Kunskap är makt, sa redan Francis Bacon. Den vetenskapliga kunskapen ger makt, och om makt är väsentligt för genomdrivandet av olika beslut, är det inte förvånande att kommunala ledare använder sig av kunskapsproduktion för detta syfte. Samtliga intervjuade hänvisade till ovan nämnda kommunfullmäktigedebatt då utvärderingen diskuterades. En politiker kommenterade debatten med:

“Politiken är så ögonblicklig. Den är färskvara. Den kan vara alltifrån en oerhört stor principfråga som vi brottas med till vem skall sköta insamlingen till födelsedagskalaset. Politiken är färskvara. Och när det kommer en utvärdering, så är det visst intressant, att det kommer en som ett svar på att vi behövt en utvärdering. Sen vad det står i den, det är jag inte så säker på att det intresserar de politiker som inte ser den som ett bra argument för deras färdiga ståndpunkter. Man kunde önska att det inte vore så. Men politiken är det möjligas konst. Den använder sig av vetenskapen när den är nödd till det eller när den gagnar ens sak. Man kan önska att fakta skulle tala för sig och att det skulle ligga till grund för det man skall göra.”

Flera av de intervjuade kunde således ge exempel på att utvärderingen används politiskt. Framför allt intervjuade tjänstemän ansåg att de själva använt utvärderingen konceptuellt, det vill säga för att kasta nytt sken, ge nya aspekter på en företeelse och omdefiniera karaktären på vissa problem. Några menade

att man som central ledare inte hade haft tillräcklig inblick i vad som faktiskt skedde ute i organisationen under reformens genomförande, och att man i utvärderingen fått en uppfattning om vad som skett. Samtidigt var det få som ansåg att utvärderingen redovisade sådant som man inte redan kände till. Ett exempel:

“Utvärderingen och samtalet med forskarna tjänar som en utgångspunkt för den egna reflektionen. Genom kontakterna får man dels nya perspektiv på något som man är delaktig i, dels blir man påmind om alla de möjliga vägval man faktiskt står inför i varje situation.”

Flera hade svårt att exemplifiera vad det var i utvärderingen som man tagit fasta på. Politiker och tjänstemän har hämtat argument från flera olika håll. Man hade varit på något seminarium, läst någon rapport, haft direktkontakter med någon forskare och kring detta har en bild byggts upp av utvärderingen och vad som hade hänt med reformen. Vidare betonade alla medias roll som dominerande informationskanal i skapandet av den bild man har av reformen.

Utvärderingens roll i ett handlingssammanhang

Resultatredovisningen har hittills strukturerats efter Weiss kategorier. Materialet visar emellertid att användningen av utvärderingsinformationen ofta är mer diffus än vad dessa begrepp gör gäl-

lande. De fångar inte upp aktörernas krav på att kunna agera. De olika användningssammanhangen som ledarna hänvisar till har till stora delar utelämnats av Weiss modell. Vi avslutar fallbeskrivningen med två avsnitt om detta.

“Skonsamma besparingar”

Det tycks ha utvecklats en sammantagen bild av vad utvärderingen kom fram till som alla de intervjuade, inklusive reformens motståndare, lyfter fram. Den kan liknas vid en berättelse, en berättelse om “skonsamma besparingar”. Den går i all sin korthet ut på att intentionerna med reformen inte infriades tillfullo men att man fick något annat i stället, och vidare att det som gjordes det gjordes på ett hedervärdigt sätt. Parallellt med att reformen implementerades inträffade en rad opåverkbara händelser – till exempel lågkonjunktur och ekonomiska problem – som organisationens aktörer måste hantera. Bland annat innebar det, som en uttryckte det, “att kraften att infria intentionerna stannade halvvägs och istället var vi tvungna att besluta om besparingsåtgärder”. Detta skeende dokumenterades av forskarna, och i flera sammanhang – i rapporter, vid seminarier och vid intervjuer med media (till och med i dagens EKO!) – använde forskarna epitetet “skonsamma besparingar” som en beteckning av reformen. Detta uppskattades av reformens företrädare. Här är några illustrationer:

“Fastän inga detaljer var nya för mig, så måste jag ändå säga att den bild som ni gav

av organisationsförändringen, sparbetningen ... och hur vi genomförde dem ... vi slet faktiskt med dem ... ändå ingav mig ett visst hopp att vi gjort det på bästa sätt.”

“Att vi fick belägg för att besparingarna varit skonsamma styrkte oss i de svåra besluten”

Förvisso finns det en politisk dimension av användandet av epitetet “skonsamma besparingar”. Men metaforen ger också en ny bild av reformen som även dess motståndare till stor del förefaller acceptera. Vi återvänder till exemplet i vår handlingsteoretiska analys.

Tillämpningsproblem och förtroghetskunskap

Det fanns även utsagor i intervju-materialet som indikerar att utvärderingen och den kunskap som den bär på är en “färskvara” och att, som en uttryckte det, “bäst-före-datumet har gått ut för länge sedan”. Det framkom vidare i intervjuerna att många ansåg att utvärderingsrapporterna var svåra att förstå, och därmed även svåra att tillämpa. En politiker sa följande:

“Jag har säkerligen använt den, men det har jag glömt för länge sen. Sådan kunskap har man med sig i två dagar. Det är en sådan otrolig mängd intryck man som politiker blir utsatt för. Vissa saker följer en, medan annat släppar man fort. 20 samtal om den och tre-fyra sammanträden, då skakar man av sig allt. Jag ser nästan aldrig några överraskningar. Efter 15 år har du ganska mycket i hårddisken, sen kan du plocka upp det och kombinera det på en mängd olika sätt, lite beroende på situation. Folk säger; hur fasen kan du sätta dig in i allting, när man har med sig tre pärmar

hem. Jag kan bläddra igenom sjukvårdsstyrelsens trettio ärenden på 40 minuter. Det beror på att det ligger så mycket tidigare, snarlikt angränsande eller påbyggnader på tidigare ärenden som man känner till från förut. Man bara lägger till och adderar, jag fyller på och fyller i där det passar. Det är den nytta man har av att hållit på länge."

Det inledande stycket i citatet ger sken av att politiker aldrig kan använda forskningsinformation, eftersom allt sker i en så rask takt att den blir förlegad innan den hunnit ut. Men följdresonemanget antyder en annan form av tillgodogörande av kunskap, baserad på erfarenheter och en förtrogenhet med sin omgivning ("hårddisk"). Andra politiker beskrev även denna förtrogenhet utifrån att ha "sunt förnuft". Någon politiker gjorde hänvisningar till några av de olika disciplinerna som utförde utvärderingen och menade att denna fackkunskap visserligen är bra, men att det för en politiker är viktigare att ha ett öga för vilka sammanhang och samband som påverkar olika verksamheters utveckling, samt dessutom att vara förtrogen med det politiska spelet kring olika förslag. Fastän varje fråga är föremål för sina specifika avvägningar är det, enligt politikerna, sunt förnuft som krävs för att väga samman en rad faktorer och utifrån det göra rimliga bedömningar. Även tjänstemännen gav uttryck för denna förtrogenhet. En av de intervjuade beskrev tjänstemannakunnande som "att vara balanskonstnär". Med detta ville han illustrera förmågan att kunna göra avvägningar mellan olika aspekter, att balansera mellan olika krav och att utifrån uppkomna situationer

finna lämpliga bedömningsgrunder.

Forskningsinformationens roll i den kommunala ledarens handlingskunskap

Som framgick i uppsatsens inledning var vår hypotes att forskning faktiskt används av praktiker, trots att de tillhör ett annat socialt sammanhang än forskarna. Fallstudierna har bekräftat denna bild. Om man använder Weiss referensram för att analysera våra fallstudier kommer vi till ungefär samma resultat som tidigare forskning (se till exempel Weiss 1977, Patton 1977, Nilsson och Sunesson 1988) som samtliga funnit att upplysningsfunktionen är det dominerande användningssättet. Vi finner därför ingen anledning att mer i detalj analysera de relativt små skillnader som föreligger. Begreppen fyller en viktig funktion om man grovt vill kategorisera forskningsanvändning. Om man vill förstå forskningsanvändning från ett aktörsperspektiv kan det emellertid vara lämpligt att finna nya begrepp som contextualiserar forskningsanvändningen.

Med hjälp av teoribildningen kring kunskap i handling (till exempel Schön 1983, Schön och Rein 1994, Molander 1993) har vi blivit uppmärksammade på deras handlingskunskap. Det har i båda våra fallbeskrivningar framgått att kommunala ledare inte i särskilt hög grad ägnar sig åt att lösa tydliga avgränsade

problem. Deras verksamhet går snarare ut på att hantera problematiska situationer som pockar på ingripande. Vi hävdar att orienteringsförmåga, bedömningsförmåga och förmågan att övertyga andra är väsentliga inslag i symbolproducenternas handlingskunskap och att deras användning av forskning bättre kan förstås med hjälp av dessa begrepp. Vi inleder den följande analysen med att definiera och klargöra innebörden i dessa tre kunskapselement. Därefter använder vi dessa begrepp för att analysera forskningens roll i den kommunala ledarens handlingskunskap.

Orienteringsförmågan

I den första fallbeskrivningen var det tydligt att ökad omvärldskunskap uppfattades av de kommunala ledarna som det viktigaste kunskapsbehovet. Den mesta och den viktigaste kunskapen får de genom att befinna sig i centrum i det informationsflöde som man i kraft av sin formella position kan få tillgång till. Det framgick att forskning spelade en viss roll i detta flöde, men att det nästan utan undantag handlar om "omtuggade" populariserade versioner som når dessa personer. Även i det andra fallet finns flera exempel som visar på kravet på att man som kommunal ledare har överblick över sitt ansvarsområde och har en förmåga att tidigt kunna fånga upp viktiga signaler i omgivningen.

Molander (1993) använder begreppet orienteringskunskap som en viktig aspekt på handlingskunskap. Molander

skiljer mellan förfogande och orientering som två olika sidor av kunskap och som olika områden för möjlig kunskap. För att kunna ta sig fram på ett lyckosamt sätt i världen måste man dels kunna behärska sin omgivning, dels veta vilken riktning man bör gå; vi är alltså beroende av båda kunskapsformerna för att kunna handla. Molanders begrepp orienteringskunskap innefattar, som vi uppfattar det, både en förmåga att ha överblick och en förmåga att göra kloka bedömningar. Vi har funnit skäl att göra en viss distinktion mellan dessa båda förmågor trots att de förutsätter varandra. I orienteringsförmågan betonas förmågan att hålla många alternativa bilder levande samtidigt, i bedömningsförmågan betonas förmågan att välja det för situationen lämpligaste alternativet. Ett annat skäl för att vi gör denna distinktion är att vi nedan hävdar att forskning i hög grad tycks kunna användas för orientering men i mindre grad för att kunna göra kloka bedömningar.

Schön använder begreppet teorier-i-användning (theories-in-use) som ett slags grundläggande orienteringssystem hos praktiker. Dessa är inte några avbildningar av en given värld utan snarare föreställningar om vad som kan skapas. Kartläggning blir därmed en vilseledande metafor för orienteringsförmåga. Den kommunala ledarens orienteringsförmåga är således inte främst beroende av vilken slags allmänbildning som helst eller av stor lagringskapacitet i minnet utan av en förtrogenhet med det sociala fält där man verkar. Oriente-

ringsförmågan består i stället av en repertoar av bilder, exempel, tolkningar och handlingar som finns att tillgå (på "hårddisken") då den kommunala ledaren står i en problematisk situation ("mess", enligt Schön). Någon av de intervjuade i första fallet pratade om att problematiska situationer skapar "krokar" som gör att uppmärksamheten automatiskt riktas mot att finna liknande tillämpningsexempel.

För att omvandla en problematisk situation till en hanterbar situation måste praktikern, som tidigare nämnts dels begreppsliggöra situationen ("naming" enligt Schön), det vill säga sätta en språklig etikett på fenomenet, dels gestalta situationen ("framing" enligt Schön), det vill säga inplacera fenomenet i en ram som ger mening och möjliggör hantering. Därigenom avgränsas och definieras den kontext i vilken olika fenomen kan framträda som föremål för uppmärksamhet och formulerade problem. Denna process måste enligt Schön alltid föregå utövande av expertkunskande i teknisk eller instrumentell mening. I den kommunala ledarens förtroghetskunskap förutsätts alltså en särskild förmåga att orientera sig i omgivningen och att kunna se skillnader mellan viktigare och mindre viktiga frågor, och deras potentiella implikationer för det egna verksamhetsområdet.

Bedömningsförmågan

Det sägs att fakta talar för sig själva, men våra exempel visar att fakta måste tol-

kas, kontextualiseras, för att kunna användas för handling. Latour (1986) använder begreppet "translation" för att tydliggöra hur aktörer aktivt "översätter" information utifrån deras intressen och ambitioner. Valet av viss bedömningsgrund sker alltså sällan utifrån explicita kriterier. Det handlar snarare om att utifrån situationen välja ut vad som är lämpligt, rimligt och möjligt. I båda fallen finns uttalanden som fångar upp den kommunala ledarens bedömningsförmåga. I slutcitaten i det första fallet ansåg en tjänsteman att den viktigaste kvalifikationen är att på basis av sin allmänna kunskap göra bedömningar om vad som är rimligt och lämpligt att föreslå i det enskilda fallet. I det andra fallet talade en tjänsteman i liknande termer och beskrev sig själv som en "balanskonstnär". Även politiker talade om denna bedömningsförmåga, om att ha sunt förnuft, se sammanhang, att skapa sig en helhetsbild och att göra rimliga avvägningar. Dessa bilder ger perspektiv på situationen i fråga, de blir verktyg för att göra bedömningar och på basis av dem välja fortsatt väg.

Schön (1983) lanserar begreppet "reflekterande samtal" (reflective conversation with situation) som man för med sig själv och andra vid en unik och osäker situation. Man måste hela tiden beakta hur situationen konverserar tillbaka. I våra samtal med politiker och tjänstemän framkom en osäkerhet om vad fattade beslut har för framtida konsekvenser, men att man konverserar med sig själv ("jag är balanskonstnär") och andra för att upptäcka, legitimera

och skapa mening kring vad som är gjort, vad man skall göra härnäst och vilka avgöranden som behövs för att komma dit. Även Weick (1988) argumenterar för att ledarens tänkande och reflektion är sammanflätad med den mängd sociala aktiviteter som dominerar ledarens tid. Tankandet sker, enligt Weick, snarare i handling än i kontemplativ pose. Bedömningen är således inte enbart en individuell aktivitet, utan den kan även ske i ett socialt sammanhang.

Flera har i likhet med Wittgenstein hävdat att denna bedömningskunskap kan liknas vid en praktikens logik som handlar om att kunna skilja mellan regler och undantag (se till exempel Garver 1987, Janik 1996, Ramirez 1995). Beiner lyfter i sin "Political Judgment" (Beiner 1983) vidare fram bedömaren's retoriska förmåga. När man gör bedömningar överlägger man med sig själv och andra i situationer där det inte finns i förväg givna kriterier på vad som är framgångsrika tillvägagångssätt. Övertygelsen kräver, enligt Beiner, en övertygad talare som genom sin övertygelse väljer de argument som publiken kan ta till sig och göra till sina egna. När bedömningsförmågan ses ur ett klassiskt retoriskt perspektiv görs ofta hänvisningar till "phronesis", en praktisk visdom (se till exempel Beiner, 1983, MacIntyre, 1984). Bedömningsförmågan bland några av de intervjuade har, som vi inledningsvis påtalat, kommit att stå för sunt förnuft och behovet av att kunna göra lämpliga avvägningar. I Beinera's resonemang är bedömning och övertyga två aktiviteter som är intimt förknippade

med varandra, på samma vis som orientering och förfogande är för Molander (1993). Bedömningsförmågan förefaller således vara omdöme, en slags expertkunskap i att kunna avgöra vad som är möjligt och lämpligt att göra här och nu. Som vi ser det är forskning och forskare av begränsad användbarhet för praktiker som vill utveckla denna slags förmåga.

Förmågan att övertyga – och att vara övertygande

De kommunala ledarna är ständigt sysselsatta med att övertyga personal och andra om vad som bör göras för att det skall bli som det var tänkt. Här gäller det att utifrån en viss situation, utvärdera det önskvärda, avgöra det möjliga och bedöma det lämpliga, samt att övertyga andra om detta (se till exempel Hales 1986). Som har framgått används forskning som en allmän databas för argument i det organisatoriska och offentliga samtalet. Från båda fallen finns det flera tydliga exempel där kommunala ledare aktivt använder argument som (sågs) baseras på forskning, för att övertyga och få saker att hända. I fall ett användes en forskare för att övertyga förvaltningen om behovet av förändring. I kommunfullmäktigedebatten, i fall två, kunde både företrädare och motståndare finna stöd för sina ståndpunkter i samma utvärdering. Det är alltså tydligt att forskning kan förstärka symbolproducenters ledningskapacitet.

I föregående avsnitt gjordes hänvis-

ningar till Beiners (1983) syn på bedömning och övertygande. Utifrån beprövad praktisk erfarenhet och allmän klokskap har ledaren, enligt Beiner, en känsla för vad som övertygar andra. Som vi läser Beiner handlar förmågan att övertyga om att samtidigt se en rad infallsvinklar på ett upplevt problem; att dels inventera ens egna erfarenheter, dels upptäcka för situationen nya möjligheter. Intresset är då riktat mot att formulera motiv, principer och argument för att dels finna nya bedömningsgrunder, dels forma attityder kring ett problematiskt fält av allmänna angelägenheter. En väsentlig aktivitet i denna process är att skapa mening kring osäkerhet. Detta innebär att tolka, organisera, välja ut och göra ett komplext skeende, i en lika komplex verklighet, begriplig för att härigenom skapa utgångspunkter utifrån vilka handling kan mobiliseras.

Schön (1983) tangerar Beiner genom att betrakta praktikerns kunnande utifrån en estetisk liknelse, nämligen som artistisk, men hävdar samtidigt ledarens krav på att vara beslutsför (se även Schön och Rein 1994). Molander (1993) gör, utifrån andra utgångspunkter, en distinktion mellan å ena sidan orienteringskunskap och å andra sidan förfogandekunskap. Varken Schön eller Molander talar emellertid explicit om att övertyga, men vi anser utifrån erfarenheter i våra fallstudier att ledares förmåga att övertyga är den delen av deras handlingskunskap som har störst likhet med förfogandekunskap. Att övertyga har alltså även instrumentella drag, vilket Beiner delvis tonar ned.

I denna instrumentella tappning är förmågan att övertyga ett medel för att behärska och styra olika organiseringsdiskurser, det vill säga vad vi gör, hur vi gör det, varför vi gör det och inte minst hur vi skall göra det framöver. Parallellerna till Habermas (1972) tekniska kunskapsintresse är tydliga. Förmågan att övertyga handlar för ledares del om att hänvisa till sin ställning och att förfoga över giltiga verklighetsbeskrivningar. Slutligen gäller det att med hjälp av dessa "verktyg" kunna kontrollera andras göranden och låtanden och därmed styra framtida händelseförlopp.

För att erhålla auktoritet och få saker gjorda är det nödvändigt att vara övertygande. Särskilt i den första fallstudien framkom det tydligt att ledare sinsemellan bedömde varandras kompetens främst utifrån förmågan att följa institutionella regler snarare än genom uppvisande av uppnådda resultat. Kunighet och trovärdighet kommer främst till uttryck genom språkanvändning; för att uppfattas som en kompetent ledare måste man alltså vara en duktig historieberättare (se Johansson 1995). Detta framkom också under intervjuerna. Vi slogs ofta av de intervjuades verbala förmåga. De hade en förmåga att ge nyanserade och illustrativa beskrivningar. De hade också förmågan att använda forskning och namn på enstaka forskare för att förstärka och konkretisera sina argument. Yrkesskicklighet är att kunna handla med ord. Men praktikerna är även föremål för ord som övertygar dem. När vi under orienteringsförmåga behandlade praktikernas behov av

orientering, visade vi att forskarberättelser övertygar dem. Även vi forskare verkar inom symbolproduktionsbranschen.

Forskningens roll i den kommunala ledarens handlingskunskap

Vi har argumenterat för att symbolproducenters handlingskunskap består av tre överlappande aktiviteter: att orientera sig, att göra bedömningar och att övertyga andra. I följande avsnitt kommer vi att göra en ny tolkning av två av de exempel som beskrevs i fallstudierna. Som hjälpmedel använder vi de begrepp som synes vara centrala element i kommunala ledares handlingskunskap.

Exempel 1: Svårkontrollerbara socialbidragskostnader och en svårhanterlig situation på socialbyrån

I den första fallstudien gav socialnämndens ordförande en utförlig beskrivning om hur socialnämnden hamnat i en problematisk och låst situation (jfr Schöns "mess"). Socialbidragsutbetalningarna hade ökat i rask takt och hade i den allmänna budgetkrisen hamnat i centrum för uppmärksamheten både på nämnden och inom kommunledningen. Socialbidragsfrågan är politiskt och medialt känslig, en socialdemokratiskt styrd

socialnämnd har svårt att föreslå nedskärningar som drabbar svaga grupper. Kommunens handlingsmöjligheter är vidare starkt begränsade till följd av statsmakternas lagar och regler och av bidragstagarnas möjligheter att överklaga i domstol. Dessutom tillkommer förutsättningen att socialtjänstemännen är en stark professionell grupp som ofta är mer lojala med klienterna än med politiker och förvaltningsledning. Även om den beslutande instansen, socialnämnden, skulle kunna komma till enighet om att minska bidragsförmånerna, har de begränsade möjligheter att kunna verkställa ett sådant beslut. Samtidigt har kommunledningen på grund av en mycket problematisk ekonomisk situation tvingat fram ett agerande från socialnämndens sida. Socialnämndsordföranden står alltså inför en problematisk situation där han inte kan undvika att handla, men där handlingsmöjligheterna är mycket starkt begränsade. Han måste finna ett sätt att hantera situationen som också övertygar potentiella motståndare.

Socialnämndsordföranden berättar i intervjun om att han och den vice ordföranden tidigare varit på en konferens som egentligen handlade om problemet med sektorsgränser inom socialtjänsten, och att en socialförsäkringsforskare då övertygat dem båda, åtminstone på ett principiellt plan, om att förändrade sektorsgränser kan minska behovet av socialbidragsutbetalningar. Ordföranden var medveten om att den vice ordföranden dessutom delade forskarens syn på socialförsäkringssystemet, vilket

kanske kunde underlätta möjligheterna att komma till politisk enighet om att organisera om socialbyrån och använda en del av socialbidragsbudgeten till att skapa fasta jobb för ungdomar. Så här långt tycks forskningen främst ha sin mening för de båda aktörerna, att den fyllt på repertoaren av bilder och exempel och därmed utvecklat deras orienteringsförmåga (jämför Schöns "naming and "framing"). Som socialnämndsordföranden uttryckte sig: "bra föredragshållare har förmågan att formulera det man tidigare har känt, man känner igen sig ... när man får hjälp att formulera sig, avgränsar man också problemet och det är lättare att komma till skott".

Socialnämndsordföranden och vice ordföranden åker senare på en ny konferens, denna gång om socialbidrag. Båda politikerna har hört föredragshållaren förut, men situationen har förändrats; socialbidragsproblemet har blivit mer akut i den egna kommunen och båda känner säkert behov av både uppdatering och att finna mer finlipade åtgärder. Genom att båda åker på konferensen och är överens om huvudragen i budskapet, skapar man dessutom en samsyn över partigränserna och en osäkerhetsfaktor tas bort. Efter denna konferens kommer de båda politikerna överens om att bjuda in forskaren till den egna kommunen för att framföra samma budskap till den egna personalen, för att få dem att ändra sitt arbetssätt och organisera om socialbyråns arbete. De båda politikerna visar tydligt att de betraktar forskaren som opolitisk och som expert inom samma område

som den potentiellt motsträviga personalen. Vice ordföranden säger också att forskarens alternativa bilder ökar hans möjlighet att gå in i en diskussion med socialsekreterarna, forskaren förändrar alltså kunskaps- och maktbalansen på nämnden. Forskning används alltså som ett medel för att övertyga. Bedömningskunskapen är svår att fånga i intervjusekvensen, men de båda politikerna måste någon gång ha funderat på rimligheten och lämpligheten av att tillämpa forskarens generella, kontextoberoende, principer i den egna nämndens verksamhet.

Vi har svårt att uttala oss om de konkreta effekterna av denna sekvens forskningsanvändning. Vi kan emellertid konstatera att den problematiska situationen tycks ha blivit hanterlig för de båda politikerna och att man inom kommunen genomfört vissa förändringar som ligger i linje med de idéer som presenterats av socialförsäkringsforskaren.

Exempel 2: Organisationsreform får klä skott för kommunala sparbeting

Svenska kommunala ledares vardag har under 1990-talet varit präglad av budgetkris. En av deras viktigaste utmaningar har bestått i att övertyga allmänhet och personal om nödvändigheten att genomföra nedskärningar inom populära verksamhetsområden såsom skola, vård och omsorg. Göteborg drabbades särskilt hårt av lågkonjunktur och ar-

betslöshet, och mitt i denna problematiska situation hade man gett sig in i en mycket stor organisationsreform. Syftet var visserligen att utveckla demokratin och medborgarinflytandet och att förbättra effektiviteten i verksamheten, men den politiska oppositionen och media hade innan utvärderingen presenterades med viss framgång framkallat en annan bild. Den nya stadsdelsnämndsorganisationen med 21 nya politiska nämnder och 21 nya administrationer var enligt dem en massiv byråkratisering, vars kostnader måste finansieras genom nedskärningar inom skola vård och omsorg. Demokratireformen uppfattades av många väljare som en förevändning för att öka arbetstillfällena för politiker och administratörer, en byråkratiseringsreform. Reformens företrädare hade alltså en besvärlig situation att hantera (jämför Schöns "mess"), flera måste rimligen ha tvivlat på lämpligheten att genomföra reformen. För de ledande företrädarna gällde det alltså att få tillgång till motbilder om reformen för att återta initiativet i debatten.

Universitetets utvärdering beskrev reformförloppet och dess effekter, inte minst de genomförda besparingarna. Den uppfattades av de flesta som en faktaproducerande process bestående av en mängd berättelser. Utvärderarna från universitetet drog slutsatsen att reformens mål inte infriats tillfullo på grund av oförutsägbara förutsättningar, men påpekade också att den decentraliserade organisationsformen inneburit att svåra beslut kunnat fattas med skonsamma besparingseffekter. Skonsamma

besparingar var de förlösande orden. I utvärderingsgruppen ingick förvisso forskare med mer kritiska tolkningar men deras berättelser fick inte lika stor spridning. Utvärderarna lyckades enligt företrädarna för reformen att med uppbackning av statistiska data och processbeskrivningar göra rimliga och förståeliga beskrivningar av en komplex och problematisk verklighet. De hjälpte de ansvariga att begreppsliggöra ("naming") de problematiska situationerna och placera in dem i sammanhang ("framing") som ger mening och som gör dem hanterbara. Språkets metaforiska karaktär gjorde att abstrakta och komplexa företeelser kunde förstås genom begrepp som var familjära. Kritiken i massmedia upphörde i stort. Till slut kom bilden av de skonsamma besparingarnas reform att bli ett nästintill vetenskapligt faktum.

Exemplet "skonsamma besparingar" verkar för vissa användare (med Weiss termer) främst ha haft en politisk funktion och för andra en konceptuell funktion. Vi vill här peka på att språkets roll inte enbart är att beskriva fenomen som redan finns. Dess roll är lika mycket att skapa nya versioner av verkligheten och därigenom att få nya saker att hända (se vidare Potter och Wetherell 1987). Som vi ser det har alltså de kommunala aktörerna via utvärderingen förbättrat sin orienteringsförmåga men framför allt fått tillgång till verkningsfulla argument och därmed förbättrat sin kapacitet att övertyga och övertala.

Slutsatser och implikationer

Syftet med vår studie är att öka förståelsen för villkoren för forskningsanvändning bland kommunala ledare. Våra resultat har förvisso likheter med tidigare forskning i så måtto att användningssammanhanget är betydelsefullt för hur forskning används. Vårt valda handlingsteoretiska perspektiv på kunskap ger emellertid ytterligare en dimension genom att användningen sätts in i aktörens kunskapssituation. Slutsatserna är därmed att forskning används i samspel med annan slags kunskap, där forskningens legitimitet och ändamålsenlighet avgörs av hur aktörerna uppfattar situationen och dess handlingsimplikationer. Vi har funnit att orienteringsförmåga, bedömningsförmåga och förmågan att övertyga är viktiga element i den kommunala ledarens handlingskunskap och att dessa begrepp följaktligen är användbara för att förstå villkoren för deras forskningsanvändning. Som vi ser det är det aktörernas erfarenheter av problematiska situationer som utvecklar deras orienteringsförmåga. I kommunala ledares bedömningsförmåga ingår att korrekt tolka enskilda situationers karaktär och bedöma vad som i varje enskilt fall gör intryck och övertygar "publiken" (jfr Goffman 1974, Johansson 1995, Jensen och Leijon 1997). Vid de flesta framträdanden blir deras publik nog mest övertygad av vardagslivets argument. I vissa situationer är publiken emellertid mer motsträvig och

svårflirtad, då kan den kommunala ledaren ibland behöva använda argument från forskningsvärlden för att göra intryck och för att få saker att hända. Orsaken till detta är att vetenskapssamhället är en viktig institution i ett modernt samhälle som kommunala ledare inte kan bortse ifrån.

Studiens resultat får implikationer för synen på hur forskningsinformation faktiskt sprids. Den dominerande metaforen för informationsspridning, åtminstone i statsmakternas beskrivningar (till exempel RRV 1996:53), tycks vara "rörpost" (the conduit metaphor, se Reddy 1979). Med detta traditionella synsätt på information kan dess spridning effektiviseras genom ökad kanalkapacitet (till exempel utökad informationsbudget vid universiteten, ökat utbud av användarvänliga forskningsrapporter och mer utrymme för forskning i branschpress). Alternativa och mer träffande metaforer för informationsutbytet mellan akademi och praktik är "smitta" (Gärdenfors 1996) och "översättning" (Latour 1986). Forsknings-"smittan" sprids av sådana forskare som gärna exponerar sig i offentliga rum och den "drabbar" den vars tankeorganism är mottaglig, det vill säga den som har behov av omorientering och av övertygande argument. Enligt Latour "översätts" information alltid utifrån olika aktörers intressen och ambitioner. Detta innebär svårigheter att från ett centrum styra informations-spridning, eftersom aktörernas handlingsbetingelser blir avgörande för hur information faktiskt används.

Studiens resultat implicerar därmed också att forskare i högre grad bör bli medvetna om att deras produkter ofta blir "herrelösa" när de når praktiken och att de kan komma att användas i helt andra sammanhang och för helt andra syften än vad forskarna själva har tänkt sig. Forskning är utifrån praktikens syn-

vinkel inte självklart en sådan diskurs som motstått vetenskapssamhällets kritiska granskning. Det är nog lika vanligt att definiera forskning som en diskurs som härrör från personer som av någon anledning betraktas som forskare.

Referenser

Albaek, Erik, 1988

"Fra sandhet til information: Evalueringsforskning i USA – förr och nu". Viborg: Akademisk forlag.

Beiner, Ronald, 1983

"Political Judgment". Chicago: University of Chicago Press.

Beyer, Janice och Harrison M. Trice, 1982

"The utilization process: A conceptual framework and syntesis of empirical findings". *Administrative Science Quarterly* 27: 91–622.

Beyer, Janice, 1997

"Research Utilization – Bridging a Cultural Gap Between Communities". *Journal of Management Inquiry*, 6: 17–22.

Cohen, David och Charles Lindblom, 1979

"Usable knowledge: social science and social problem solving". New Haven: Yale University Press.

Earl, Michael J. och Anthony G. Hopwood, 1980

"From Management Information to Information Management." I Lucas, H., Land, F., Lincoln, T. och Supper, K. (red) *The Information Systems Environment*, Amsterdam: North Holland.

Elzinga, Aant, 1993

"Demokratiska aspekter på kunskapsspridning". I Holmér, Jan och Bengt Starrin (red) "Deltagarorienterad forskning". Lund: Studentlitteratur.

Flyvbjerg, Bent, 1991

"Rationalitet og magt". Köpenhamn: Akademisk Forlag.

Garver, Eugene, 1987

"Machiavelli and the History of Prudence". Madison: The University of Wisconsin Press.

Goffman, Erving, 1974

"Jaget och maskerna". Stockholm: Rabén & Sjögren.

Gärdenfors, Peter, 1996

"Fängslande information". Stockholm: Natur och Kultur.

Habermas, Jürgen, 1972

"Knowledge and Human Interests". London: Heinemann.

Hales, Colin, 1986

"What do managers do? A Critical essay of the evidence", *Journal of Management Studies*, 23: 88–115.

Hasenfeld, Yeheskel, 1983

"Human Service Organizations". Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Hasenfeld, Yeheskel, 1992

"Human Services as Complex Organizations". Newbury Park, (Ca): Sage.

Janik, Allan, 1996

"Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi". Stockholm: Brutus Österlings förlag/Symposium.

Jensen, Christian och Svante Leijon, 1997

"Persuasive Storytelling about the Reform Process: The Case of the West Swedish Region". Frankfurt (Oder): Konferensrapport.

Jensen, Christian och Staffan Johansson, 1997

"Kunskap som orienterar och övertygar – Två fallstudier om hur kommunala ledare använder forskning". Göteborg: KFi-rapport nr 43.

Johansson, Staffan, 1995

"Verksamhetsbedömning i mjuka organisationer". Göteborg: CEFOS.

Jönsson, Sten, Sigvard Rubenowitz, Jörgen Westerståhl, Lennart Nilsson och Sven Wiberg, 1989

"Principprogram för utvärdering av SDN-reformen i Göteborg. Förslag till referensgrupp för utvärderingsfrågor". PM

Jönsson, Sten, Sigvard Rubenowitz och Jörgen Westerståhl, (red), 1995

"Decentraliserad kommun – exemplet Göteborg". Stockholm: SNS.

Källström, Anders och Rolf Solli, 1996

"Med takt och taktik – Om den ekonomiska krisen, våra kommuner och det kommunala ledarskapet". Göteborg: BAS.

Latour, Bruno, 1986

"The power of association". I Law, John (red) "Power, Action and Belief – A New Sociology of Knowledge?". London: Routledge.

Lazarfeld, Paul, 1967

"Introduction". I Lazarfeld, Paul, W Sewell och Harold Wilensky, (red) "The uses of Sociology". New York: Basic Books.

MacIntyre, Alistyre, 1984

"After Virtue: A study in moral theory". Indiana: University of Notre Dame Press.

Mintzberg, Henry, 1975

"The manager's job: folklore and fact". Harvard Business Review, July–August: 49–61.

Molander, Bengt, 1993

"Kunskap i handling". Göteborg: Daidalos.

Nilsson, Kjell och Sune Sunesson, 1988

"Konflikt kontroll, expertis – att använda social forskning". Lund: Arkiv.

Parkin, Frank, 1979

"Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique". Columbia University Press.

Patton, Michael, m fl., 1977

"In search of impact: Analysis of the utilization of federal health evaluation research." I Weiss, Carol (red) "Using Social Research in Public Policy Making". Lexington (MA): D C Heath.

Pelz, Donald C., 1978

"Some expanded perspectives on use of social science in public policy". I Yinger, M och J Cutler, (red) "Major social issues: A multidisciplinary view". New York: Free Press.

Potter, Jonathan och Margaret Wetherell, 1987

"Discourse and Social Psychology". London: Sage.

Ramirez, José L., 1995

"Konsten att tala – konsten att överväga". I Ramirez, José L. (red) "Retorik och samhälle". Stockholm: Nordplan.

Reddy, Michael J., 1979

"The Conduit Metaphor – A Case of Frame Conflict in Our Language about Language", I Orthony, (red) "Metaphor and Thought", Cambridge University Press.

Riksrevisionsverket (RRV), 1996

"Spridning av forskningsresultat". RRV:1996:53. Stockholm.

Schmid, Hillel, 1992

"Executive Leadership in Human Service Organizations". I Hasenfeld, Yeheskel (red) "Human Services as Complex Organizations". Newbury Park: Sage.

Schön, Donald, 1983

"The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action". New York: Basic Books.

Schön, Donald och Martin Rein, 1994

"Frame Reflektion. Toward the resolution of intractable policy controversies". New York: Basic Books.

Silverman, David, 1970

"The Theory of Organizations: A Sociological Framework". London: Heinemann.

Vedung, Evert, 1994

"Forskningens relevans, användning, användbarhet och nytta". Stockholm: Byggeforskningsrådet.

Weick, Karl, 1988

"Managerial Thought in the Context of Action." I Paul Srivastava (red) "The Executive Mind". San Fransisco, Jossey-Bass.

Weiss, Carol, 1977

"Using Social Research in Public Policy Making". Lexington, (MA): D C Heath.

Weiss, Carol, 1979

"The many meanings of research utilization". Public Administration Review, Sept/Oct: 426-431.

Weiss Carol, 1980

"Knowledge creep and decision accretion". Knowledge, 1: 381-404.

(Fotnot: forskningsprojektet har finansierats av Svenska Kommunförbundets FoU-råd)